

кејfiyijietci тицилмасини биширди вә деди:

- Мәктеба тез кечмак лазынышыр, олмаса бәрбаш һаля дүшәр. О мәктәбиниң жері дүзкүн сечилмәйт, ону бура салынmasыны ким тәклиф енисе, ону мәденият мәзәммәттеги өзіншілгілерге бүл, зиянкаралыгыры - мәктәб жанышын мәктеб. Бунуң нағында фикирләшмәт лазынышыр. Бәлкә, рәhбәрлекке месләhәтләшүндө көнбән мәктәбиң айрыма 8 шаплик мәктәб кими саҳлаjасыныз? Бу, бир тәрәфдән мұулилән шашқында шашқынның гарышынын алар, дикер тәrәfdeñ, та"лым-тәрbiјә ишшәринин даһы дүзкүн гурулымасына өз мүсбәт тә"сприни көстөрөр.

Сонра қашларла гаýы иле жана шығарылған тапшырды, тез-тез қадар дәjиншикликкүнде жол бермәмәйт вә бир сырға дәjәрлөр месләhәтләр вериб уттар арзулады.

Илк тапшылтымызы белә башлады. Даһа соңралиар мұшавиrlәрләр вә коллекция ичләслірі, несиситларының габулу вә с. Коллекцияни конкрет диньшашары, артыг соң ишшәтмәйт. Мән иңшының назир олштугү вахт чох из ишшәтмә. Чәми 4 ил Сонра тәгінде чыхыны Мәhди мұаllим. Амма опдан чох шеj котуршум., чох шеj ойранын. Мәhди мұаllим тәгүдә чыхандан аз-сонра һәкүмәт евинин гарышыныңа бир неча нефәрләр дајанышыши. Оныңда көрүшмәjө тәrәfшүд еттим, буну аудиорумын кимни, өзү мәни чагырышы, ал өрши, һын-әhвәl туутду. Илк сұалы белә олду.

- Нефтчала нечәшир? Мұаllимләрini әhвәl-руhуjäesi нечәшир? О, Банка орға мәктәбини вә башта тицилмиләрди әссе сорушу.

Дащашына һеjран гаýым. Мәhди мұаllим тәгүдәша олса да мәктәблә, маариfifләр мәргаганлыры.

Саа, козын ишсан, әвәзесиз мұаllим-педагог иә гәдәр гаýыкеш олсајы белә, бир о гәдәр тәләбкар, әссе маариfif фәшанси иди Мәhди мұаllим.

Вәтифесинини фөвғында дајанан, беjүк пүфүз саňиби, саðа кейими, тәбигетиң зиңири мәдениjätтөн иле дахиши мәдениjätтөн өзүнде бирләшшиရәn, ишсаныңа орнақ бир шәхсийjätт иди Мәhди мұаllим.

Мәhди мұаllим 1976-чы ил оktябрь 29-да Нефтчалаја кәлмиши. Бу вахт 26 Бакы комиссарлыры адына гәсебәдәрек (назырда Миңгребанлы адына гәсебө) орта мәктәбини директору, республиканың әмәкдар мұаllимини Ариф Чайғаров өтпелеттесди. Мәhди мұаllим жас жерине кетди вә мұаllимини ишләсінә бапсалғылығы верdi.

Сәhе сләmірәмса, 1980-чы ил иши. Мәhди мұаllим Астараја кетмиши. Орицин гаýышанда соңра мұаllим күңделілкәрлігінин жазылымасынын вачылыjи һаитыны әлр верди. Бу әмрлә фикир мұхтәлиflijинә сон гојуш. Соңра бүтүн халы тәhесили шо"баси мұддирларини шиширакы ила кешиш коллекция ичләсінек кечириши. Һәмми коллекцияда Мәhди мұаllимини жащашымда галан төсөijәләрі:

- Ела шы корун ки, сиз мудағына етмаја наизирилени имкани олсуги.
- Кащлары тез-тез дәjипшемәjин, даһи мәсәләләрдән етру онларын корланымасына имкан бермәjин.

- Мәктәп директору ән азы 20-25 ил ишшәмәliidir.
- Күшәлік мұаllимин сабақы дәрсә наzырлайыр, мұаllимин мәчбур ешир ки, (ән мәc"үлүjätтес мұаllим беле) сабақы дәрсә наzырлышсын, һеч олмаса, ән азы, дәрслиjи нөзәрәден кечириши.

Мәhди мұаllим педагоги ишчилирни, хүсусиша рәhбәр маариfif шычыларини иштебати органлар тәrәfhiшән мәc"үлүjätтә аlyнималарындан чох нараhт олар, тәessiflihәnди.

Мәhди мұаllимин бир назир ки, тәshkiliлаты алып, педагог кимни әссе маариfif фәшанси кимни жери, жохлуғу иши даһы чох һисс олунур.

Алым-педагог, әссе ишсан, тәhесил назирин Мәhди Мәhдиизаде мәниим жашашында халымызын гәлбіншә шаша жашиял беjүк шәхсийjätт кимни түлачаг.

Мәnә суын берасалар ки, Мәhди мұаllимин һансы қазэл хүсүсийjätтләrinни көнчләре - хүсусиша кәңi мұаllимнәrde вә аlynimlәrde месләhәt көрәрдинiz? Тәrәfшүд етмәden деjәrdim: Мәhди мұаllимин саðалиjини, јүксақ мәдениjätтенин, тарих "чөрнелмис" омур жолуну.

82

Мәрдум шашримиз Р.Рзаевны "Вахт вар икән" ше"риицәки бу мисрарап саны Мәhди мұаllимин нағында деjülmisши:

...Вахт вар икән,
Ела жаша, сәлә чалыш
Бир күн сән олмаjанда,
Іәр кәсә айдан көрүсүн
Жеринде галан бошлуг.

Гәдирбильән халыгымыз әбәdijätтә говушан бу маариfif фәшансини - акашемик Мәhди Мәhдиизашиниң өз гәлбинде, дүjгуларында, жашашында һәммишә әзиз саклаjычаг, онун хатирәсини учы тутачаг.

Тәdbir MAЙMUDOV
Нефтчала пешк мәктәбиниң директору,
Республиканы Габагчыл Микарif Хадиши

* * *

"Академик Мәhди Мәhдиизаде омрүнүн ишығы "

JУСИФ ТАЛЫБОВ
педагожи салмлар доктору,
профессор

Азәrbaijанын елмә вә мәдениjätтенин ишчишифы вә јүксалиши јолунда жорулатын чынышарын јүксәк фәдакарлыг көстәрмін ела феноменал шәхсиjätтәр олымуштар ки, онтарын шәрафлы һәjати заман кечакиңе гүрдөттөн тә"спир күчү алә наратын нұмұнаjа чөврисиp, мәнән зәнкүн шәхсийjätтөрни анти-токијасыны зәнкүннелешшир. Белә дүzтәркен, шәхсийjätтәрни мәниси омур жолуну дингтәпсе өjрәннелip мұхтәлиfif формаларда әбәdijätçilipләрек көзәчек насылтарда чытдырылымасы Мустағил Азәrbaijан Республикасында иншырын асаслы ислаhаттар проссесине, нағесте халы тәhесили гүручулуғуны вүс"ат вермәк чуңи чох беjүк әhәnijätт кәсib саip. Бу баһымдан "Нәркىз-Р" нешrijätтынын грифи иле нәшер едилмиш "Академик Мәhди Мәhдиизаде өмрүнүн ишығы" китабы (Бакы, 1998, с. 240) ғарадаты вә олшучы әhәnijätтиди. Тәrtibchىләр-педагожи салмлар доктору, профессор Видади Хәлилов, тәrtigatчи-билингвисти Низади Мусаев Азәrbaijанын әмәкдар елы хадими, академик, ССРИ ПЕA-нын һәғиги үзүп-педагожи салмлар доктору, профессор Мәhди Мәммәд оғлы Мәhдиизадедин андан олымасынын 95 иллиниң һәср тәdiklari бу китабы өз беjүк мұаllимләриниң руунын шаd стыниш, Мәhдиизадесевәрләrin беjүк сөвинчиниң сабәп олумшар.

Китабын тәrtibchىләрни вә салмлар доктору-педагожи салмлар доктору, профессор Әжәder Агаев Мәhди мұаllимин-Мәhди Мәhдиизаде шәхсийjätтенин һеjретамиз кеjfiyijetlарини иштеси вә қаләчек насылтарда чытдырылған үчүн аләpriñnden көлөнни стыниш, һәр чәhетdән дингтәталыjиг бир иш ортаja "чыхармышылар. Дәрин атташнәrverлік эзинниятини нәтиjаси кимни ортаja гојудан бу китаб өз дәрин мәмзүнү. орижинал гүрулуғу вә формасы "тібари" дингтәт чабд сипар. "Өн сөз", "Елmin редактордан-Академик M.Mәhдиизаденин омур жолуну вә салмлар доктори-педагожи фәшансийjätтенин асас мәrħeħalлar", "Академик M.Mәhдиизашиниң һәjати хадимләr Академик M.Mәhдиизаде нағында", "Академик M.Mәhдиизаденин һәjати тарихләr", "Академик M.Mәhдиизаденин хатирәсини әбәdijätçilipмек үчүн һәjати кечирилән тәdbirләr", "Академик

83

М.Меңдизшә анын мүкафат лауреаттары, "Нәмкарларының, сөзт адымшырының және төрмөлдеринин академиги М.Меңдизшә нағтында хатиралары" белгіләринин бер бирис Азәрбайжан халықтын мирифі жолуна өмрүн шам күни ертінген, 25 шында да жаһын мұдделәт. Ресиубликаның мағариф пазарындағы ғана-башпа ғалымшыныш, бу жоғы дилегерде дистант оқыны академиг Менди Меңдизшә өмрүнде ишшегендегі атрафи жаһыр, нејреттін чөлөттерінен үз ұхызыры. Ән сөзде китаптағы тәсессүрләрді үмумиләштіріп тәртібчіләр белгі генаете көлирләр ки, Менди Меңдизшәнниң нағыттына, өмрү жолуны, зәнкін педагоги үрсесінә нағардан һәм китап шебіндегі педагог шәхсијеті шұмұнасінда сағлам нақыл тарбијәстенушінин мұным әhamijті касб сөздөкшідір.

Академик М.Меңдізәдәнин өмүр жолунын ша елмі-педагоги фәланијеттіннің ассо мәрғалаларының наәр еділген білемде (китабын шының редактору, профессор Эждар Агаев тәрәффіден жылымшысын) көркемді алған ша ичтиман хадимін жаһатып ша жаһадағылығынын әз мұнхан чөтәләрін дәрніндән тәһлил едилір. Әмбін белгілі деңгесін кі, көрсеккі мағарін, дөвләт ша ичтиман хадим олар М.Меңдізәда Азәрбайжан педагоги елминни инқишафында хүсус мәрғалалар ташкин едір. О, 50 иллік елмін жарадағылығы фәланијеттінде тәсісиппен тарихи, нәзарәт ша әмалы проблемаларини дингітле арашыдырыш. Азәрбайжан педагоги елминни инқишафын күнгүл та'сир көстәрмишидір. Оның республикамыздың пактактада түрүчүлүгү, халы мағриғиғиннен ташкили тәсісиппен мазмұннын, тә'лим методдарынан тәкимилләштирилмәсін, тәрбияеви ишшарларин самаралыцијинин артырылымасы, халы мағриғининнан үйде сәйлемесинин йүксәлділімеси саћасындағы тәддигілтерлі педагоги ичтимақтада тәрәфиндең жүксіз гіjmәттәрдірилдірілдіккін, тәмдік тәтіби тәтічеләрін иле фида берміншідір. Академик М.Меңдізәдәнин "Азәрбайжан мектабы", "Советский педагогика", "Народное образование" ша пәннәр жүргіліларда, топтуларда дәрк едилмінш мәғаләләрі фәждаптылығы иле сөзлемшілдір.

Сөзүн һәнгى мә'насында баша чатмигда олган XX әсирин бөйүк маарифкориесі, ғылыми тарихи академиг М.Медеансиздегі Азәрбайжан педагогикалық салынын бүйнөвра дашиныны гојланлардан бирис олмагыла, һәмнин елм сарајынын учап-түлжынында фәләлә, бенни, мұһәндис кимі тәр теккүмшүр.

Китабдакы бир-биринден марагы, мәмкүннүү катире жазыларыны бөйүк мараг, һөјөчүнүү нәэрдән кечирдүрүштө Менди мүәллимин үлгүлүп, паклыг, иңдешлиг, мугадәсслик рәзим, наһійтсиз ахтарыштырып парлаг нұмұнасы, кезап салмыссына дараптап шынып.

Хатырда жаңылары бөйүк, унудулмаз мүәллиміміз Мейди Мейдизадәје дәрін иштабапты, сәттірам да інерматив пәндердеги инфрасистемалар.

"Академик М.Мешнишада амрункы ишшеги" китабында 34 мүэлдифин жазысы көрсөтлишицер. Тәртибнеләр һәмнин язչылары бејүк мәһәрәтлә, мәнгити ардыңныялтыга нәзәрәттән чатырмага мүшвәффәг олмушлар. Хатирә язչылары бир-бириндан даेҗүләр, бир-бириншән мирагыйлар. Һәмик хатиралар социал мәзгүнүү, манифестация көр дингитти чөлб еди. Хатирәләрдә һәм да сле месалаларда тохуулук ки, булар педагогика етәккиминин никкышығына вә зәнкүй-зәнкүйенни гүввәттән тәсир көстәре билар.

бірчә әламетдән сөзмәк олурdu: «Іңејиниң көзләринин үстүндән көтүрар, яйлығы қибидәндөн чыхарбы ону «сімалық» сиздердән да даңа астадан дәнишарды. Оның «бүлгүн» асабы кипак шикшегендештін иштеге де жағынан көтүрдө.

Педагожи сімлер доктору, профессор І.Ш.Каримов исе М.Мендиизадең бејук бир алым, тәдгигатчы кими белә сәнчىләндирди: Менди мұаллин бир алым кими кечкиси итиғигиры алимырә тәрағилендән сајылырыд. Бир неча зәфә Москваша Педагожи Елмалар Академиясының жыбынчыларының чыншыны динляштап. 70-чи иелден ахырларында педагогика стилинин пикнишағының истиғаметлөри кениш музакира објектине өзөрлиници. Бир дәффә академияның кениш ичләсінде Менди мұаллим Шәүг педагогикасында тәрбие проблемалари үзәрinden даңынды. О, Зәрдүштән үзү берә Азәрбайжан үзүмүйіттә. Шәрги педагогика фиктірән түгүрлы мисалдар катиды. Академияда исе бүтүн тәдгигатларын гәрблә багыл олдуғуны гејд етән. Менди мұалиттегін чыншызындағыларын ағылышын батыдыныңдаң нағыз нејретте гулаг асыры. Соңра чыншыз едән академик Эзиз Измайлов менди мұалиттегін идеястарының тәсілдерінде сабактарда күчүп таңғылды.

Бәлә о заман биизим мөнәүйнин, иселмә дәјәрләридан истифадә
мөвьеҗинда дајлан. Менди мүзлүм тегуда чындыктан сонра институтумда елми
маслаћетчи кими фавалијүт кесе тәрәнде наимин пејалары инициииф тәндири.
Институтумузун һазырлығы да Moscow вада чап етәрәпдән "Аәрбайчан педагогик
мактер антологијасы" китабына тәдим доврәде педагогик фикерләр үзән хөҗү
мисерин верди.

Азәрбайҹан педагогикука әлминник зирвәсинә вүзүүнүн бејук сөј вә әмәнији сајәсендә галыхиң бүкәсалиш Мөһәди мүәллимин “Академик М.Мөһәдиңдә шарунын ишиш” адлы хатирелрөн китапчының көнүрү олдугча тағдиләрләгүлгүр. Ейки заманда онун һәјаты да фәрәплийттүү натыйтада бу китапда язылыштар аспасында уммынса бир дамланы хатырладыр. Мөһәди мүәллимиң яхындан таныјан, онунца чиңчи-чиңжишемеш бүтүн маариф ишчилөрү, мәданийет хадисслары, сөз устаслары анын Мөһәди мүәллимин һагтында үрек сеззларини педагогиж мөтбутатда чап етдирилсөләр, яхшы олар.

Мәдени мұғаллымның елші-нәзәрі вә педагогиж -методик асарлары бу күн да, ал актуалитетін сақтағырақ вә белгі несаб едірек кі, онанасарлардан сенчілдерге сабын педагогиж мәтбұатда қаш етпірмак буды күн таңсын гуруелтурганда өз фаяндылық жағдайда өткізу мүмкін. Мәдени мұғаллымның қажеттесінде оларды. Мәдени мұғаллымның қажеттесінде оларды. Мәдени мұғаллымның қажеттесінде оларды.

卷之三